

ARTICULUS VII.

DE EXISTENTIA LIBERTATIS HUMANAЕ VOLUNTATIS.

92. Libertatem modo explicatam homini rationis compoti convenire, nunc est probandum adversus *fatalistas*, quorum veteres vel ex fati cujusdam doctrina, vel ex eo quod non intelligerent, quomodo libertatis exercitium componatur cum praesentia Dei, illud denegarunt. Ex recentioribus vero praesertim Collins humanae libertatis hostis, pluribus ad eam impugnandam aditum aperuit. Porro *fatum*, seu *necessitas quaedam absoluta tollens omnem contingentiam ac libertatem a rebus*, in multiplici differentia fuit apud veteres. Democritus sublato Deo, ex necessitate materiae tamquam principio omnium rerum, fatum hoc inferebat; a qua fati doctrina Epicurus, admittens etiam principia Democriti, ex parte recessit declinationem atomorum comminiscens. Stoici ex necessario nexu causarum et effectum, a Deo constituto sine respectu ad voluntates liberas, idipsum docuerunt, ipsumque Deum nonnulli eorum huic necessitati sujecerunt. Tandem absolutam necessitatem eventum adstruxerunt, quotquot vel Deum necessitate naturae omnia disposuisse statuerunt, vel post Xenophanem et Zenonem Eleatem cum Spinoza et Tolando systema pantheisticum, seu necessariam rerum omnium emanationem a substantia divina adornarunt (1). Post Assyriorum et Chaldaeorum somnia, juniores Platonici et Origenistae *fatum astrologicum* commenti sunt, quasi nempe nexus quidam necessarius adesset inter eventus terrestres humanasque actiones, et diversum situm ac motum astrorum. Omnia haec commenta, quatenus libertati humanae adversantur, directe convelluntur ex dicendis in sequenti propositione, indirecte autem constat falsa esse, ex dictis in theologia (2). Leibnitiani tandem, quia rationem sufficientem actus liberi volunt semper repetere a moti-

(1) Vide jam superius laudatum opus cl. Sacerdotis Maret: *Essai sur le Panthéisme dans les sociétés modernes Paris 1840.*

(2) Cap. 2. art. 1. et 4. prop. 2. et Cap. 3. art. 4. et aliis in locis.

vis, nomine admittunt, re autem tollunt libertatem humanam. Sit itaque

PROPOSITIO

Homo compos rationis gaudet libertate indifferentiae, sive potentia electiva, immuni ab omni necessitate antecedente proprie dicta.

93. Existentia humanae libertatis est factum quoddam internum, testimonio sensus intimi evidenter subjectum. Etenim, ut observat ipse D' Alembert, entia revera libera non possent vividiorum quam nos, experiri libertatis sensum. Hoc argumentum sic potest exponi: si ens aliquod ita liberum esset, ut ex propria potentia electiva se immediate determinaret, aliosque etiam mediatos effectus praestaret, id ipsi certius constare non posset, quam si 1°, clarissime distingueret ea quae in se et per se necessario, ab iis quae libere fiunt; 2°, si data volendi et agendi occasione, hanc in se experiretur dispositionem, quod non obstantibus quibuscumque agendi motivis, determinatio actualis sita sit in sua potestate; 3°, si facta determinatione quacumque, rebusque prospere succedentibus sibi de electione facta gratularetur, eamque approbando similiter in posterum se acturum proponeret; in adversis vero, de electione facta se accusaret, eamque reprobando alias talem actum vitare statueret: atqui id omne in nobis accidere, et sensus intimus et communis agendi ratio luculenter ostendunt.

Enimvero dum fame et siti angimur, optime distinguimus affectiones istas in nostra potestate sitas non esse: e contra actualem cibi et potus volitionem ac sumptionem ita dominio nostro subjici cognoscimus, ut non solum ratione subjecti infinites variari, sed etiam prorsus deserere queat. Deinde quis non cernit discrimen inter actus ipsos externos qui in corpore nostro fiunt, dum aliquod ingens ex inopinato periculum imminet, ac iis qui ex deliberatione et reflexione ponuntur? Nonne intima experientia ostendit, non obstantibus quibuscumque volendi motivis in mente exhibitis, adhuc in nobis situm esse volitionem suspendere, vel deserere? Nonne nisi motiva haec rationem ultimi finis in genere habuerint, nos ea in alia com-

mutare, et validioribus posthabitis, debiliora sequi posse certissimum est? Illud denique quod tertio loco posuimus, totam vitae nostrae rationem moderatur: nam juxta hanc intimam electionis nostrae reprobationem vel approbationem de praeteritis dolemus vel laetamur, futurasque actiones disponimus. Porro nunquam e. g. propositum facimus fulminis ictum evitare, hieme frigoris, aestate caloris molestiam non sentire.

94. Idem ulterius probatur 1° ex notione legis naturalis quam inscriptam animo nostro gerimus, obligationemque experimur rationis dictamen sequendi, cum spe praemii vel poenae pro conditione nostrarum actionum, et testimonio conscientiae: repugnat autem Deum injustum et crudelem esse, quod fieret si scilicet poenam intentaret acerbisque conscientiae stimulis animas torqueret pro factis sive actionibus, quae evitari non poterant. Eruiatur 2° ex sensu naturae communi sive hic immediate in impulsu naturae rationalis, sive in intima experimentali cognitione fundetur: etenim luculenter se manifestat penes omnes nationes cultas, ex constitutione humanarum legum, poenarumque pro earum violatione; quod factum non est nisi in suppositione generalis persuasionis de libertate actionum, cum lex ex sui natura non ordinetur ad moderandas actiones necessarias, sed liberas. Deinde ex distinctione admissa universaliter inter actus indeliberatos sive fortuitos et liberos; isti enim praemio vel poena digni reputantur, non autem illi. Relate ad omnes indiscriminatim nationes id eruiatur ex notionibus laudis et vituperii, justitiae, gratitudinis et mutuae obligationis, quae plus minusve explicite inter omnes deprehensae sunt, ut historiae testantur; haec autem omnia supponunt in hominibus libertatem, ejusque cognitionem; secus, si brutorum instar necessitate naturae sensibilitati satisfacere cogere, nulla obligatio actionum nostrarum erga Deum et proximum, nemini de rectitudine earum rationem reddere teneremur. Neque huic communi consensui adversatur multiplex doctrina de *fato* superius (n. 92.) indicata: haec enim revocanda est ad opiniones philosophorum, quorum etiam nonnulli, ut Epicurus et plerique Stoici cum Chrysippo, a necessariis fati legibus voluntatem humanam subtrahebant; omnesque indiscriminatim simul cum vulgo rationalis naturae vocem reprimere non valentes, non obstante theoretica opinione, ita actiones suas practice moderabantur, ac si minime dubita rent de libero arbitrio eorum voluntatis.

95. Opponunt I°. Sensus intimus indicat affectiones animi nostri; ergo indicat quidem, nos habere affectionem sive ideam libertatis, minime autem, nos gaudere libertate.

Resp. *Dist. ant.* vel immanentes, vel transeuntes, *conc.* tantum transeuntes, *nego.* Cum sensus intimus sit reflexio animi in seipsum, animus ope illius et modificationes suas, quae dici possunt affectiones transeuntes, et seipsum suasque facultates, quae sunt quid permanens, experitur. Verum quidem est quod proprias facultates non experitur, nisi quatenus sunt vel fiunt *in actu*, sive *in actuali exercitio*: at hoc ipso non tantum ideam sive repraesentationem libertatis, sed etiam actualitatem potentiae indifferentia activitatis praeditae, experimur, quotiescumque in actu pratico electionis agnoscimus, nos ita sequi praesentem determinationem, ut etiam vel non sequi vel oppositum sequi, stantibus quoque iisdem adjunctis, possemus.

Ex quo pariter eruiatur, libertatis *sensum* neque esse ideam dumtaxat ortam ex cognita possibilitate determinationis oppositae, aut ex educatione et praejudiciis: in his enim casibus experimentalis *sensus* actualis potentiae indifferentem activae non haberetur. Hinc quoque ipsa repraesentatio *se esse liberos*, vel *se libere agere*, quam dormientes nonnunquam habent, non est quid identicum cum hoc experimentali libertatis *sensu*; et aliunde, cum somnia communiter fiant ex habitu, et de iis vel ad instar eorum quae accidunt in statu vigiliae, talis representatio somniantium confiamat potius existentiam nostrae libertatis: nam impossibile videtur, ut qui nunquam experimentalem libertatis sensum habuit, liberum se esse somnietur.

Instant. Etiam ad unum determinati eundem sensum experiremur. Nam 1°, posito quod ignoretur illud quod nos determinat ad aliquid volendum, putabimus electionem a nobis fieri. 2°. Si e. g. lapidi decidenti cognitio sui motus, cum desiderio tendendi versus locum quo fertur, imprimeretur, videretur ipsi quod libere deorsum tendat, ergo a pari.

Resp. *Nego ant.* Ad *probat.* *Dist.* utrumque: posito quod ignoretur, etc. *putabimus, trans.* experimentaliter cognoscemus electionem a nobis fieri, *nego.* Item, si lapidi imprimeretur, etc. *videretur trans.* experimentalem sensum haberet, *nego.* Nobis non tantum *videtur*, nec tantum *putamus* nos liberos esse, sed in actu exercitio experimentaliter id cog-

noscimus; ergo paritas non valet. Lapidis supposita persuasio ad summum spontaneitatem indicaret, actionem videlicet ex propensione et principio intrinseco proveniente, minime vero libertatem quae insuper includit indifferentiam activitatis: Hinc etiam non est recta Lokii aliorumque definitio libertatis: *liber sum, quia ago quod nunc volo, et quia istud non agerem, si non vellem*, etc. indicat enim meram spontaneitatem, et ad appetium brutorum apte applicatur.

96. Opponunt II°. Status praesens totius universitatis rerum est effectus status praecedentis, et causa proxime futuri; idque sequitur ex eo quod actuales eventus vi principii causalitatis nectantur cum praecedentibus adeo, ut etiam voluntas vel maxime libera si in circumstantiis perfecte similibus modo ageret, modo non ageret, haberetur effectus absque causa, et ejus electio, ut ait Leibnitz, foret causus fortuitus epicureorum. Ita fere La Place (1).

Resp. *Dist. ant.* status praesens est effectus, et causa, etc. quoad entia determinata ad unum *trans.* quoad entia libera, *nego.* Ad *probat. Dist.* haberetur effectus absque causa extrinseca, *conc.* intrinseca, *nego.* Auctor iste subdolosus, dum casum fortuitum declinare videtur, fatalismum docet: siquidem, ut ejus utar exemplo, si praecedens voluntatis status vel motiva in mente exhibita, essent causae determinationum subsequentium, sicut motus planetarum praecedens determinat sequentem, corrueret prorsus electionis potentia duraque necessitas subsequeretur. Non eodem itaque modo de causis liberis, et necessariis disserendum est: licet enim in istis status praecedens esset semper causa subsequentis, in illis tamen hoc locum non habet, sed pro singulis earum determinationibus recurrendum est ad rationem sufficientem intrinsecam, sitam in ipsa indifferenti activitate voluntatis. Hinc actualis volitio, quae certe est effectus contingens, non fit sine ratione sufficiente intrinseca, ac proinde non est casus fortuitus. Videatur Ruffini (2).

97. Neque dicas: interroganti, quare volumus, tunc deberemus respondere: *volo, quia volo*; vel: *volo, quia possum velle*; quod absurdum: statueretur enim progressus in infinitum; vel idem foret effectus et causa; aut fieret illatio *posse ad esse*: etenim *Dist.* utramque expressionem: si

[1] *Essai sur les probabilités.*

[2] *Animadvers. ad calcul. probabilit. La Placii.*

enim illud: *volo, quia volo*, et *volo, quia possum velle*, non aliud significet quam, *quia habeo dominium* mearum determinationum, nullum sequetur ex enumeratis absurdis; neque enim ipsius dominii ulterior ratio a natura voluntatis distincta quaeri debet; neque ipsum dominium *formaliter* sumptum aut idem est cum actuali volitione, aut innuit meram potentiam passivam, sed vitalem et exercitam voluntatis activitatem pro lubito se ipsam moventis. Hinc exercitium hujus activitatis est *causa*, actualis volitio est *effectus*. Verum quidem est, quod exercitium activitatis *formaliter et determinate* spectatum, identificetur in praesenti casu cum actuali volitione sive cum *effectu*: at quia *formaliter* spectatum, ratione dominii adnexi aequae potest consistere cum non actu vel cum ejus opposito, jam adest fundamentum distinguendi illud ab actuali et formali determinatione seu volitione, spectandique tamquam *causam*, quae momento seu instanti physice et actu indivisibili antevertit ipsam actualem determinationem voluntatis seu *effectum*; praesertim quod tale instans antecedens postulare videtur et rationis consilium seu motivorum perpensio, et transiens ac accidentaliter ipsius actualis determinationis status. Quod si contenderes, haec omnia uno eodemque physico instanti haberi vel fieri, negare certe non poteris *prioritatem naturae* inter exercitium activitatis et actualem volitionem, quod sufficit ut unum spectemus tamquam *causam*, aliud ut *effectum*; cum hic agatur de actione *immanente et ad intra*, et plerique existiment animum nostrum relate ad suas operationes immanentes etiam accidentales, esse potius considerandum velut *principium*, quam velut *causam*: nam operationes istae seu effectus non habent *esse* seu *naturam* suam *per se* existentem, et a natura animi distinctam distinctione, quam vocant, *simpliciter reali*.

Ex dictis inferes, voluntatem non agere sine ratione sufficiente intrinseca etiam dum constituta inter aequalia bona unum prae altero eligit, aut inter inaequalia minus praefert majori: etenim hoc ipso quod bona illa non continent rationem ultimi finis sive perfectae felicitatis, nullam inferunt necessitatem; ergo voluntas pro lubito suo sicut utrumque posset respicere, ita etiam unum prae altero eligere potest. Nulla autem est prorsus comparatio, quam Leibnitiani desumunt a libra cujus lances aequalitati vel differentiae ponderis impositi accurate cedunt: agitur enim de ente toto genere diverso.

Instabis I°. Voluntas praeferendo minus bonum majori, agret irrationabiliter 2°. Tenderet in malum, quia minus in comparatione majoris boni, quod deseritur, malum est. 3°. Quia etiam dum minus sequitur, apprehendit illud ut sibi majus; ac proinde determinatur semper a majori objectiva bonitate saltem in apprehensione.

Resp. ad 1^m. *Dist.* ageret irrationabiliter, non tamen sine ratione, *trans.* secus, *nego.* Quis adversarios docuit, homines dum libere agunt semper rationabiliter sive prudenter agere? Praeterea minus bonum praefere majori, non est semper actio imprudens ratione sui spectata; secus enim omnis omissio boni esset quoque imprudens.

Ad 2^m. *Nego ant. et dist. probat.* quia minus in comparatione majoris, malum est ratione sui, *nego;* comparative, *trans.* Bonum minus in se spectatum, etiam dum deseritur majus, non desinit esse bonum; ergo illud amplectendo non tendit voluntas in malum: quatenus quoque minus eligendo privat se majori, non tendit in malum, quia privatio majoris non est objectum electionis ratione sui, sed quid consequens electionem alterius boni realis et positivi licet minoris.

Ad 3^m. *Trans. ant. et nego sequel.* Quamvis enim eligendo minus bonum apprehenderemus illud tamquam nobis majus, apprehensio illa non determinaret voluntatem, sed potius indicaret liberum ejus arbitrium, quia scilicet ostenderet in nostra potestate esse bonum minus, cognitum ut minus, considerare tamen ut nobis majus, et praefere alteri cognito ut revera majori. Hoc tamen non videtur esse necessarium.

Instant II° Leibnitiani. Voluntas ita tendit in bonum, sicut intellectus in verum; ergo cum hic determinetur necessario ab objectiva vel subjectiva rei veritate (est enim indifferens), idem etiam de voluntate erit dicendum, cum et ipsa dicatur potentia indifferens.

Resp. *Dist. ant.* voluntas ita tendit in bonum, etc. in genere *conc.* in bonum aliquod determinatum, *subdist.* si exhiberetur sub ratione ultimi finis sive perfectae felicitatis, et absque admixtione mali, *conc.* si ita non exhibeatur, *nego ant. conseq. et parit.* Quia homo nequit se exuere desiderio propriae felicitatis, voluntas in bonum in genere necessario tendit sicut intellectus in verum. Idem etiam eveniret, si aliquod particulare objectum clare ex-

hiberetur ei sub ratione perfectae felicitatis, quod tamen in praesenti vita non accidit: at bona quae communiter menti exhibentur, desiderium voluntatis non explent, ideoque remanet in ipsa potestas ea volendi, non volendi, unum alteri praeferendi. Nec paritas ab intellectu petita valet: intellectus enim indifferentia, est tantum *simpliciter et objective activa*, quae scilicet determinatur in particulari ab ipsa veritate proposita: voluntatis autem *indifferentia activa* est insuper cum dominio, sive potestate electionis conjuncta: hinc multum differt, et ab indifferentia *passiva* quae eget principio extrinseco determinante et efficiente, ut e. g. lapidis ad motum, et ab indifferentia *simpliciter activa*, quae licet supponat principium activitatis in ente, postulat tamen determinationem ab objecto non tantum ut meram conditionem, sed ut talem, qua posita actus per se necessario sequitur.

98. Opponunt III°. Voluntas necessario sequitur *judicium practicum*, vel praeviam *consultationem* intellectus: 1°, quia est potentia caeca, et non fertur in ignotum; 2°, quia sine his et contra haec nunquam aliquid vult; 3°, quia secus posset esse peccatum sine intellectus errore. Ergo.

Resp. *Nego ant.* Ad 1^m *prob. conc. ant. nego conseq.* Ut voluntas non feratur in ignotum, sufficit vel simplex repraesentatio objecti ut boni facta in mente, vel etiam *judicium theoreticum*, quo apprehenditur objectum ut *eligibile*, nec videtur esse absolute necessarium, ut judicemus objectum *esse eligendum*. Dato autem quod requireretur tale *judicium practicum*, sicut requiritur ut rationabiliter agamus *consultatio praevia* sive *perpensio* motivorum, deberet tamen utrumque spectari ut requisitum ad actum primum proximum, non vero tamquam determinativum inducens necessitatem actus secundi, nisi velimus intimo sensui renunciare, absolutam indifferentiam actualis determinationis suadenti. Deinde *judicium hoc et consultatio*, vim libere determinandi voluntatem neque habent a ratione, utpote potentia necessaria, neque ab imperio voluntatis, quia vel voluntas imperat tales actus dependenter ab alio *judicio aut consultatione*, et tunc admittitur progressus in infinitum; vel independenter, et tunc semper etiam poterit se determinare eodem modo, nec proinde *judicium hoc aut consultatio necessaria* erunt.

Ad 2^m. *Dist. ant.* quoad utrumque: 1°. Sine his, tamquam requisitis necessario non determinantibus, nihil vult,

trans. secus nego. 2°. Contra haec, quatenus dum animus actu vult nequit non velle, *conc.* quasi ratio ipsa, cur iudicium et consultatio illa sit ultima et practica, non subderetur imperio voluntatis *nego.* Optime dici potest, quod iudicium hoc practicum fiat immediate post, vel eodem instanti quo voluntas se determinat, sitque tantum velut approbatio electionis factae, ideoque voluntas nunquam contra illud agit, quia dum actu vult nequit non velle. Quod si contendas iudicium hoc, sicut et consultationem, semper praecedere actum determinationis, respondeo: Esto: sed semper verum erit quod in agilibus, praesertim ubi res non sunt adeo evidentes, ut iudicium illud et consultatio sit ultima, pendeat a voluntate cohibente intellectum ab ulteriori motivorum inquisitione. Prima pars distinctionis patet ex supra dictis.

Neque addas: si intellectus per invincibilem errorem exhiberet aliquid tamquam objectum perfectae nostrae felicitatis, voluntas ad illud necessario prosequendum praedeterminaretur; ergo etiam in aliis electionibus sequitur semper iudicium intellectus. Nam *Dist.* et hoc fieret per accidens, et ex defectu consilii ac potentiae impediendi desiderium perfectae felicitatis, *conc.* per se, ratione talis iudicii, *nego.* Cum neque ad unum instans possimus nolle esse felices sequitur, ut exhibito objecto perfectae felicitatis etiam apparentis, per firmum, licet erroneum intellectus iudicium, voluntas nequiret se cohibere a volendo, non quidem ratione talis iudicii, sed ratione invincibilis desiderii felicitatis. Quod si non ageretur de tali objecto, vel si minima etiam suspicio occurreret de veritate iudicii; voluntas statim posset rescindere tale iudicium, et mentem ad alia motiva inquirenda convertere.

Ad 3^m dico: Quid mirum est posse esse peccatum sine errore intellectus? Nonne frequenter homines ipsi fatentur se ita crimen aliquod admisisse, ut evidentissimae rationi oppositum suadenti manifestam violentiam intulerint?

99. Supponendo in praesens, quod jam probavimus (1), Deum scilicet omnia perfectissime cognoscere, ac proinde praevidere etiam actus liberos ab aeterno et infallibiliter; praeter dicta in theologia, si quis ita opponat: 1.° Quod Deus praevidit necessario futurum est; secus praescientia Dei falleretur; ergo et actus liberi necessario futuri sunt: ergo.

[1] *Theolog.* cap. 2. art. 5. prop. 1. nn. 57. 58. 59. et in *notis.*

2.° Si non obstante praevisione Dei, homo posset aliter se determinare, posset fallere praescientiam Dei; hoc repugnat; ergo et illud.

Resp. ad 1^m. *Dist. ant.* necessario futurum est, tantum necessitate antecedente et absoluta, *nego:* etiam consequente et hypothetica, *conc.* et sic distincto primo *consequente,* *nego* alterum. Scientia Dei non mutat naturam actuum, ideoque et actus liberos videt ut libere futuros, ex hypothesei determinationis causarum, quia scilicet ab aeterno verum erat pro statu logico, causam aliquam se hoc modo potius quam alio fore determinaturam: non enim *simpliciter* est objectum propter scientiam, sed scientia propter objectum; nec ideo aliquid est *simpliciter* cognoscibile quia cognoscitur, sed vice-versa. Porro cum futura relate ad aeternitatem Dei sint ac si essent actu praesentia, Deus respicit humanam voluntatem, etiam antequam existat, ut actu determinatam vel ut actu se determinantem: ac proinde objectum cognitionis divinae supponit determinationem voluntatis; est autem infallibile, quia voluntas nostra non habet potentiam *consequentem*, sive potentiam conjungendi actum cum non actu. Hinc licet praevisio Dei sit pro *statu physico* et quoad durationem seu; ut dicunt, *tempore* prior determinatione voluntatis humanae, non est tamen prior *natura* pro *statu logico*; ac proinde dici potest et debet eam sibi supponere objectum, non autem facere; praesertim si advertas, praescientiam hanc seu potius scientiam, esse *speculativam* magis quam *practicam*, quamque in theologia [1] vocavimus *mediam*, et Deo convenire probavimus; quaeque differt a scientia *practica* habente voluntatem adjunctam, quae est *causa exemplaris* rerum, quas non supponit ante se, sed ipsa est prior illis, illasque determinat in earum esse ac veritate. Vide quae diximus in Logica (2).

Ad 2^m. *Dist. min.* si posset aliter se determinare potentia consequente *conc.* si antecedente; *nego,* et concessa *min. nego consequ.* Si potentia *antecedente* homo aliter se determinat, non fallit praescientiam Dei, sed facit, ut scientia pro *statu logico* de tali actu nunquam extiterit, sed de ejus opposito. Quod vero in *sensu composito* praevisionis

(1) Loco nuper indicato.

(2) Part. 2. art. 1. § 1. n. 32. Vide quoque S. Thomam, part. 1. quaest. 4. art. 8.

divinae, nequeat homo etiam pro statu physico aliter se determinare, seu potius infallibiliter ita et non aliter se determinabit, id fit ex defectu potentiae *consequentis*: nam *sensus compositus* supponit jam liberam hominis determinationem, sive antecedentem potentiam faciendi, si voluisset *sensum divisum*. Praeterea aliud est, aliquid *infallibiliter* futurum esse, aliud, *necessario* et absolute futurum: hoc, non vero illud, pugnat cum libertate humana; infallibilitas namque eventus aequae consistit cum necessitate hypothetica, quae certe libertati non adversatur, quando hypothesis ab ipsa voluntatis determinatione pendet.

EXPLICIT PSYCHOLOGIA.

PRINCIPIA COSMOLOGIAE.

PROOEMIUM.

Aliquae quaestiones ad Cosmologiam spectantes, ut de spatio, tempore, elementis materiae, etc. in superioribus tractatibus sufficienter expositae fuerunt (1). Nunc ea aggredimur, quae peculiari ratione pertinent ad mundum consideratum per modum *unius entis* seu aggregati omnium entium sensibilium. Quoniam itaque jam pro certo habemus, mundum hunc a Deo efformatum fuisse, ut ex Theologia naturali [2] colligitur, inquirendum superest utrum ita efformatus fuerit, ut ipsa quoque materia quae est subjectum omnium corporum mundanorum, ex *nihilo sui et subjecti* seu ex *nihilo simpliciter* fuerit educta; utrum mundus ab aeterno existat, aut saltem existere potuerit; utrum aliquid supponatur, in quo sit conditus; quem finem habeat; et similia.

ARTICULUS I.

DE CREATIONE MATERIAE SEU MUNDI ASPECTABILIS.

1. Ex contingentia perfectionum et proprietatum quibus entia hujus mundi praedita sunt, legum quibus gubernantur, et ex ordine quo sunt disposita, satis jam probatum fuit in Theologia (3), mundum in sui constitutione esse ens contingens et a Deo dependens. Remanet itaque probandum, squodet materia ipsa non existat vi naturae suae et necessario, ac proinde quod ante mundi productionem nihil prorsus fuerit, ita ut, quod de animabus nostris in Psychologia [4] dictum est, eas ex nihilo sui et subjecti fuisse eductas, idem de materia sit dicendum.

(1) Sic de spatio et elementis materiae locuti sumus *Ontologiae* art. 4. de tempore, *Theologiae* Cap. 2. artic. 2. de contingentia physicarum legum ibidem in *Theolog.* Cap. 1. artic. 2. de motu et vi inertiae, ejusque natura *Psycholog.* cap. 1. artic. 1. 2. et 3. etc.

(2) Cap. 1. art. 1. et 2.

(3) Ibidem.

(4) Cap. 2. art. 2. n. 37.